

ВСТУП

Сучасні міжнародні реалії позначені гострим і багатоаспектним геополітичним суперництвом, яке породжує численні ризики для людства. Ці ризики пов'язані з небезпекою розхитування сталих форм спілкування між державами, відсутністю чітких правил світового порядку, порушенням балансу сил.

Четвертий рік Україна змушені давати відсіч російській агресії, яка призвела до анексії Криму та втрати контролю над частиною Донецької та Луганської областей. За цих обставин все більш актуальною стає соціально-гуманітарна сфера, яка відіграє роль принципово важливої складової політики просування національних інтересів. У цій площині особливу значущість набуває політика історичної пам'яті, що в багатьох країнах світу переросла суто внутрішні рамки й перетворилася на імператив зовнішньополітичного курсу.

Для України здійснення ефективної та кваліфікованої державної політики історичної пам'яті важливе в контексті утвердження та відновлення історичної єдності українських земель, зміцнення соборності держави, консолідації суспільства, зміцнення міжнародного авторитету України як вагомого суб'єкта історичного процесу. Вдосконалення механізмів реалізації політики пам'яті, надання їй сучасних форм має сприяти зміцненню національної єдності. У цьому сенсі відається важливим глибоке вивчення історичного досвіду зарубіжних країн у реалізації політики пам'яті як складової державної стратегії досягнення національної консолідації.

Мета дослідження, виконаного науковцями Державної установи «Інститут всесвітньої історії НАН України», полягала в систематизації, концептуалізації та адаптації світового досвіду політики пам'яті до потреб України задля оптимізації шляхів формування національної єдності та зниження конфліктогенного потенціалу в суспільстві. Під час виконання проекту критично проаналізовано історичний досвід реалізації політики пам'яті як складової державної стратегії досягнення національної єдності в окремих розвинених і транзитивних країнах світу.

Авторами дослідження виявлено основні форми, методи і засоби актуалізації знакових подій історичного минулого як дієвого компоненту націєтворчих процесів, забезпечення національного консенсусу та адаптації цього досвіду для потреб України. З урахуванням євроінтеграційної стратегії України значний наголос зроблено на вивченні досвіду та особливостей реалізації політики щодо реконструкції та збереження історичного минулого європейських країн. Значна увага приділена аналізу національно-державних орієнтирів офіційної концепції становлення та розвитку США, трансформації політики пам'яті в Туреччині та Індії, дослідженню форм і способів суспільної консолідації в ключових арабських країнах – Саудівській Аравії та Египті.

Дослідження містить практичні рекомендації щодо форм, напрямів, способів актуалізації та підвищення потенціалу інструментальних

можливостей політики пам'яті. У розробці державної стратегії політики історичної пам'яті України видається доцільним осмислене використання позитивного досвіду країн світу у формуванні традицій національної єдності. У цьому плані найважливішим видається аналіз та вивчення досвіду близьких як за менталітетом, так і за історичною долею зарубіжних країн. Серед європейських держав до них безумовно належать Польща та інші країни Вишеградської групи (В-4). Так, Україна та Польща мають схожу, часом надзвичайно складну і суперечливу історію, що відбивається у нинішній політиці Польщі щодо України. Ще в 1894 р., розмірковуючи про переплетіння українсько-польських історичних відносин, Іван Франко писав: «У всій Слов'янщині немає двох народів, котрі б із погляду політичного і духовного життя так міцно зрослися між собою, так пов'язані численними узами і, незважаючи на це, так довго цуралися один одного, як поляки і українці¹. Багато в чому нинішнє загострення відносин між Польщею та Україною зумовлено тим, що польський та український національні проекти формувались і реалізовувались значною мірою на одній території, що породжувало й продукує нині численні перепони. Нинішня польська влада, відійшовши від принципів Єжи Гедройця щодо польсько-українських відносин, взяла курс на відкрите педалювання деяких болісних сторінок нашої спільної історії, зокрема Волинської трагедії 1943 р. з тим, щоб використати їх для мобілізації настроїв свого консервативного електорату.

За цих обставин видається доцільним, аби у відносинах з нинішньою польською владою Україна враховувала й за можливості використовувала позитивний досвід франко-німецького та польсько-німецького примирення. Адже ці країни і народи, на долю яких випало багато трагічних подій ХХ ст., зуміли опанувати модель толерантних відносин та шлях історичного порозуміння. Такий підхід вимагає виваженого ставлення до існуючих розбіжностей у тлумаченні одних і тих самих історичних подій, погляди на які з урахуванням відмінностей в оцінках усе ж виходять зі спільног соціокультурного простору.

Інший урок осмислення історичної спадщини полягає в дотриманні наукової об'єктивності в тлумаченні подій минулого. Лише такий підхід може забезпечити історичне примирення та сприяти виробленню взаємосумісної платформи співіснування історичної пам'яті на основі європейських цінностей.

Матеріали аналітичної доповіді можуть бути корисними для органів державної влади і широкої фахової аудиторії в контексті ознайомлення з зарубіжним досвідом політики історичної пам'яті, можливостями його використання для зниження конфліктного потенціалу в суспільстві та сприяння формуванню засад національної єдності.

¹ Франко І. Взаємини польської та української літератур // І.Я. Франко Додаткові томи до повного зібрання творів у 50-ти томах. – К. : Наукова думка, 2008. – Т. 53. – С. 465-467.